

Ünnep

Hogyan ünnepelünk, mai emberek és miért. Megvallom, ez a kérdés föl sem vetődött eddigi életemben. Harminc éven át a műfordítás gályapadján köszörültem az agyamat, s e gépies munkában nem volt különbség hétköznap és ünnepnap között – vasárnap is ugyanúgy, ugyanabban az órában nekiültem az adagnyi szövegnek, mint hétköznapokon. Azóta kezdtem tünődni e kérdésen, amióta elolvastam Schalom ben Chorin három kis könyvét: a *Bruder Jesus*-t, a *Mutter Mariá*-t és a *Paulus*-t. Schalom ben Chorin, Martin Buber eszme- és munkatársa, barátja szintén nagy hídverő kereszténység és zsidóság között. Azzal a határozott és megvallott céllal írta e műveit, hogy hiszen Jézus, Mária és Pál zsidók voltak, a zsidósághoz tartoztak származásuk és egész gondolkodásuk alapján – ideje végre megszüntetni a zsidóságból-kitaszítottságukat és „hazahozni” őket a zsidóság egyetemébe. Schalom ben Chorin ugyan nem tartja Jézust a régóta várt Messiásnak, de a zsidóság egyik legnagyobb vagy éppen a legnagyobb alakjának és ezzel a devotioval, szinte áhítattal és végtelen szeretettel beszél róla. Mindent ismer, amit Jézusról tudni lehet és vele kapcsolatban fölidézi a korabeli zsidóság való életét, hétköznapjait és ünnepeit, fájdalmait és reménységeit és ebben a csodálatos életháttérben Jézus, Mária és Pál alakja úgy megelevenedik, ahogy azt keresztény szerzőtől bizony nagyon ritkán olvastam. És ami a legmeglepőbb: az evangéliumoknak legtöbb olyan mozzanata, amit a világi és egyházi kritikai teológia régóta megkérdőjelez: mitológiának vagy jámbor hazugságnak tételez – itt most e zsidó élet-háttérrel egyszerű, mindennapi valóságnak bizonyul. Vagyis az evangéliumok általában *igazat beszélnek, a valóságot mondják*, még a Jézus életét legszabadabban előadó János evangélista is. Nem kell „entmithologizálni”, csak szívvel-lélekkel beleélni magunkat az akkori zsidó valóságba. Az evangéliumok egyes mozzanatait nem a „gyülekezet hite” találta ki, hanem szemtanúk valósághű közlései alapján íródtak. Ez volt számomra Schalom ben Chorin írásainak legfőbb tanulsága.

De még valami. Az, hogy az akkori zsidó élet tulajdonképpen ünnepek sorozata volt és hogy ezek a nagy ünnepek: a páska ünnep, a lombsátor ünnep stb. folytatódtak a hétköznapi élet során is: a kis családok mindennapi életében. Nagy ünnepeken fölmentek Jeruzsálembe vagy otthon a zsinagógákban hallgatták az ószövetségi igéket és az azokról szóló prédikációkat, imádkoztak és ez az ünneplés folyt tovább a hétköznapokon is reggel, délben, este igéket olvastak és zsoltárokat énekeltek a családfő vezetésével. És Jézus élete is ezekbe az ünnepi alkalmakba illeszkedik – különösen érezhető ez a János evangéliumában.

Schalom ben Chorin egyik legszebb fejezete azt mutatja ki, hogy Jézus az emlékezetes utolsó vacsorán a széder estét ülte végig mozzanatról mozzanatra, mégis drámai helyzetéből folyó módosításokkal: a negyedik pohár, amelyet a zsidók a „harag poharaként” éltek át és ellenségeik pusztulását kérték, Jézusnál átváltozik az áldozat poharává: „ez az én vérem, amely kiontatik bűnöknek bocsánatára”. És az utolsó, az ötödik pohár a getsemáni kertben teljesült be, miközben a tanítványok aludtak. Tehát Jézus a zsidó ünnepeket élte át utolsó percéig, még keresztthalála is nagy zsidó ünnep volt: igazi páska-barány ünnep.

Csakhogy a zsidó hagyományban két Messiás-kép élt. Az egyik a diadalmas Dávid-utóda messiás, a nagy Hadvezér, afféle zsidó Napóleon vagy Nagy Sándor, aki az

egész lakott világot meghódítja, legyőzi a rómaiakat és „vasvesszővel legelteti a népet”. A másik egy egész más Messiás-ímágó: a Deuteroézsaiai (Ésa 53. fejezet), az ártatlan Bárány, aki magára veszi mindenké bűneit, elszenved minden kínzást és megaláztatást és nem nyitja meg a száját az őt nyírók előtt. Jézus amilyen tudatosan elutasította a Napóleon-Messias eszméjét (ami úgyszólván zsákutcába jutott a hetvenes zsidó háborúval és a Bar Kochba-lázadással), annál tudatosabban vállalta a Deuteroézsaiai ártatlanul szenvedő Bárányát, s evvel lehatolt a legvégső Mélységekbe, ahová egész emberi nemünk eljuthat.

És még egy ünnepszorozat: a karácsonyi ünnepekör. Erre a klasszikus igehely a Lukács prologusa. Már régen sejtettem, hogy Jézus születésének és gyermekségének hiteles története a Lukács prologusában található és azt is, hogy ennek egyetlen lehetséges szerzője vagy legalábbis adatközlője Jézus anyja, Mária. Egyszerűen azért, mert az egész eseményszorozatban csak Ő volt állandóan jelen. Keresztelő János születésének körülményeit bizalmas barátnőjétől és rokonától, Erzsébettől tudhatta meg, aki őt mint a várt Messias anyját köszöntötte. Az anyagi üdvözlőnek, Jézus születésének, templomi bemutatásának is Ő egyetlen koronatanúja, Simeon is hozzá intézte próféta-szavait, hogy fia „vettetett sokaknak elestére és föltámadására és jegyül, kinek sokan ellene mondanak. Sőt a te lelkedet is áthatja éles tör”. És ismételtelen olvashatjuk, hogy „Mária megjegyezte mindezeket és szívében forgatta vala.”

Ben Chorin csudálatosan alátámasztja ennek a jelenetsornak a hitelességét azáltal, hogy megrajzolja ez ünnepi szertartások szokásos lefolyását és hangsúlyozza, hogy egy egyszerű zsidóasszony mindezt csak így élhette át. Még azt is megengedi, hogy a nagy *Magnificat* himnusz szerzője is lehetett Mária, hiszen ez a himnusz ószövetségi idézetek konglomerátuma és egy egyszerű zsidó nő mindennap találkozhatott ez idézetekkel a szokásos családi szertartásokon. Mária lehetett első tanítója és bizalmasa a zseniális gyermeknek. Hogy Mária bibliai műveltsége fölülmúlhatta a helyi zsinagógák színvonalát, azt sejtetni engedi, hogy ő Erzsébet rokona, akinek férje, Zakariás a templom papja. Az anyagi üdvözlő után három hónapig időzött körükben, nyilván már előbb is sokszor tartózkodhatott náluk hosszabb ideig. Legkedvesebb fiát, Jézust gondosan neveltethette, mint ahogy a többi fiút is. Például Jakabot, akinek levele kitűnő görög stílusban van írva.

Hogyan ünnepeljünk ma? Hogyan ünnepeljük a karácsonyt? Ne túl sok ajándékkal, illetve az ajándékokat osszuk fel egész évre, kinek ahogy szüksége van rá. Hanem a karácsony három ünnepére (24–26) elosztva olvassuk el családi közösségben a Lukács prologusát és elmélkedjünk róla, beszéljük meg, mi a mélyebb jelentése és mi egyedülálló szépsége, ahogy azt Mária poétia, az ókor legnagyobb költője hagyományozta ránk...

Mária poétia? Első pillanatra bizonyára szokatlan, sőt bizarr dolognak tetszik, hogy Máriát én kinevezem költőnek és mint ilyent Szapphó és Korinna mellé állítom, sőt, mondhatnám, elébük. De gondoljuk meg a következőket. Az Ószövetség tekintélyes része költészet is, mégpedig elsőrendű költészet. Mindjárt a teremtés epizódja például a világ keletkezésének és az ember megjelenésének költői parafrázisa, annyira igazán nagy költészet, hogy a középkori misztériumjátékok szerzőitől kezdve Miltonon, Madáchon át Sütő Andrásig számtalan költőt, írókat ihletett remekművek írására. És a próféták? Szövegeik telítve vannak költői tropusokkal: hasonlatokkal, metaforákkal, allegóriákkal. Gondoljunk csak Ézsaiás Messias-jövendöléseire, a csodálatos 53. fejezetre, ahol a Messias az emberekért ártatlanul megkínzott és megölt Bárányként jelenik meg. És ezeket a költői toposzokat idézték nemcsak az akkori zsinagógákban, hanem a rendszeres családi ájtatosságokon is. Tehát egy akkori zsidó

férfi vagy nő népének életét is, sőt saját egyéni életét is költészeté átlényegítve élte át. Így kisgyermek korától fogva Mária is. Nem csoda hát, hogy életének legdrámaibb eseményeit költészetként élte át és mondta el.

De maga Jézus is jócskán élt a költészet eszközeivel. Arra a kérdésre: ki az Atya?, milyen az Atya?, nem elvont teológiai meghatározásokkal élt, hanem költői hasonlatokkal: olyan, mint a tékozló fiú Atyja, mint a Pásztor, aki elhagyja a 99 juhót, hogy megkeresse az egyetlen elcsámborgót. Mint a szolgák Gazdája, aki irgalmasan elengedi adósságukat, de társaik viszonylatában tőlük is megköveteli ugyanezt. És Jézusnak ezek az „egyperces novellái” a világirodalom legnagyobb remekművei.

A mai ember látványosan boldogtalan és ezt a boldogtalanságát a *hiányokkal* indokolja: hiányzanak az anyagi javak, hogy igényeinek megfelelően éljen, hiányzanak a célok, ami felé törekedjék, hiányzik a hűséges élettárs, barát, hiányzik az élet biztonsága. Ezt mind felsorolja. Csak egyről feledkezik meg: *hiányzik életéből a költészet!* Verset nem olvas, sőt megveti, mint valami fölösleges, hülye hobbyt. Élete teljesen prózai, lapos küszködés vagy céltalan élvezet-habzsolás. Pedig a költészet sok mindent tud: ha egyre jobban beleéli magát az ember, föltáruznak a titkai: hogy a költészetet nemcsak élvezni lehet, de mélyen átélni is, sőt vele saját életét is költészeté alakítani: széppé, hasznossá, szeretetet adóvá, szeretetre méltóvá. És így az élet egyre jobban ünneppé válik, még a hétköznapiak is. Erre szolgált szép példával az ókori zsidóság jámbor élete és Mária poétia.

EDITH STEIN

Gyermekkorom ünnepei

Otthonunk életének kiemelkedő eseményei voltak – a családi ünnepek mellett – a zsidó vallás nagy ünnepnapjai; a *peszach*, ami nagyjából a keresztény húsvétal esik egybe, az *újév* és az *engesztelés ünnepe* (szeptemberben vagy októberben, aszerint, hogy fedi egymást a zsidó naptár a gregoriánal).

A legtöbb keresztény nem tudja, hogy a „kovásztalan kenyér ünnepe” Izrael fiai egyiptomi kivonulásának emlékét őrzi, és hogy ezt ma is úgy ünneplik a zsidók, ahogy azt Jézus Urunk ünnepelte a tanítványaival, amikor a legméltóságosabb Oltáriszentséget alapította és tőlük búcsút vett. Bár Jeruzsálem pusztulása óta nem ölnek húsvéti bárányt, a ház ura az előírt imák után ma is kiosztja a kovásztalan kenyeret és a keserű füveket, amik a száműzetés keservére emlékeztetnek, megáldja a bort, és felolvassa az Egyiptomból való szabadulás történetét. A zsidók a lelkeségükre jellemző kemény következetességgel alakították ki ünnepi szokásaikat: egy teljes héten át nincs a házban sem kenyér, sem más kovászos étel. Az ilyenkor szokásos kovásztalan kenyeret, a pászkát, szigorú előírások szerint a rabbinátus felügyelete mellett készítik. Ehhez a *széder-este* előtt nem szabad hozzányúlni. Az ünnepi készülődés napján minden ételt, ami kovással készült, eltávolítanak a házból, a legkisebb kenyérmorzsa is összesöprik és elégetik. Sőt, a raktárba vagy a pincébe visznek minden főzőedényt, és helyettük olyan edényeket vesznek elő, amiket csak egyszer használnak egy évben; ezeket alaposan meg kell tisztítani. Sok dolga van ilyenkor a háziasszonyoknak. Örülnek is, amikor végre eljön az este és megkezdődik az ünnep. (A zsidó ünnepek az előestén kezdődnek, az első csillag megjelenéskor.)